

HET JAAR VAN DE GROTE GETALLEN

De excursies van 1993

Nico Dam, Abersland 10-26, 6605 MB Wijchen

In 1993 the Dutch Mycological Society conducted 33 one-day forays. 1127 Taxa of macrofungi were recorded, distributed over 286 genera. Of these, 293 taxa are mycorrhizal and 186 are included in the Red List. The autumn season began early and was especially productive; the maximum number of taxa found on one foray was 227, and this is probably an all-time record. Several species were not recorded before in the Netherlands, e.g. *Mycenella lasiosperma*, *Mucronella flava* and *Vuilleminia coryli*. A short impression of each foray is given.

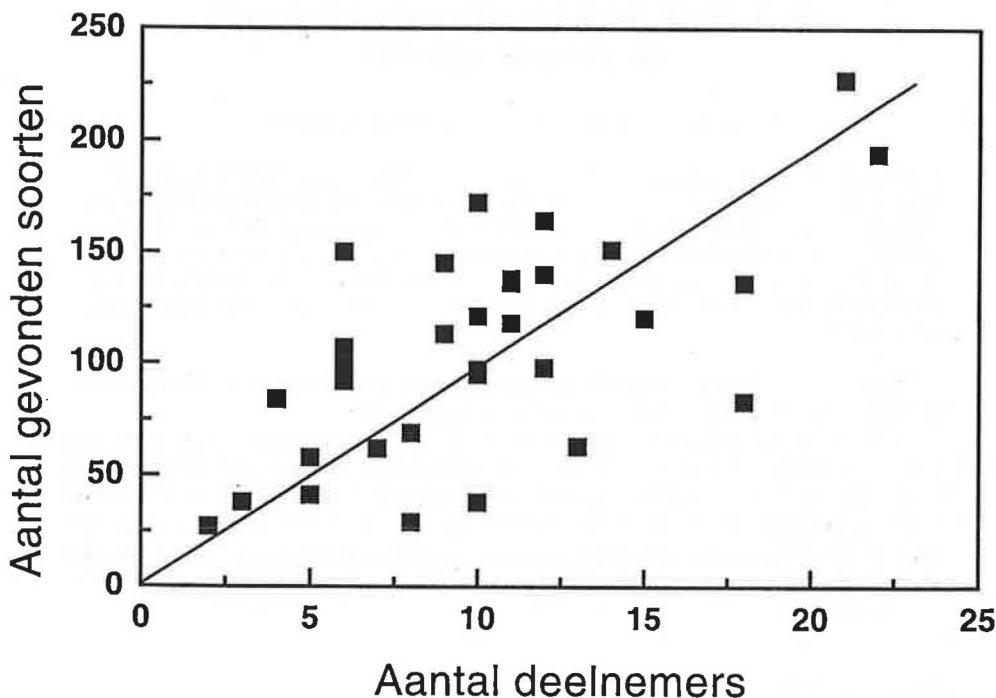
Verschoven seizoenen, vreselijk veel paddestoelen en eindeloze avonden determineren. Aldus mijn persoonlijke impressie van mycologisch 1993.

Toen ik als vrijwilliger aangezocht werd om de excursieverslagen van 1993 voor Coolia uit te werken, ben ik voor de verleiding bezweken om wat eenvoudige statistiek op de gegevensvloed toe te passen. Statistiek is een numerieke methode om je te vertellen hoe onwaarschijnlijk het is dat je de gegevens die je voor je hebt liggen voor je hebt liggen, en levert dan ook regelmatig trends en voorspellingen op die in tegenspraak zijn met de werkelijkheid en het gezonde verstand. Om die reden heb ik voor mijn manipulaties gebruik gemaakt van een standaardwerk uit de statistische literatuur (Huff, 1973); de lezer zij gewaarschuwd!

Globaal overzicht

In 1993 zijn 40 dagexcursies naar 57 terreinen georganiseerd. Hiervan zijn er 7 wegens gebrek aan paddestoelen en/of deelnemers niet doorgegaan, al is in sommige gevallen de excursieleider wel alleen op pad gegaan. Uiteindelijk heeft dit van 77 kilometerhokken soortenlijsten opgeleverd; van één excursie zijn helaas geen gegevens ontvangen.

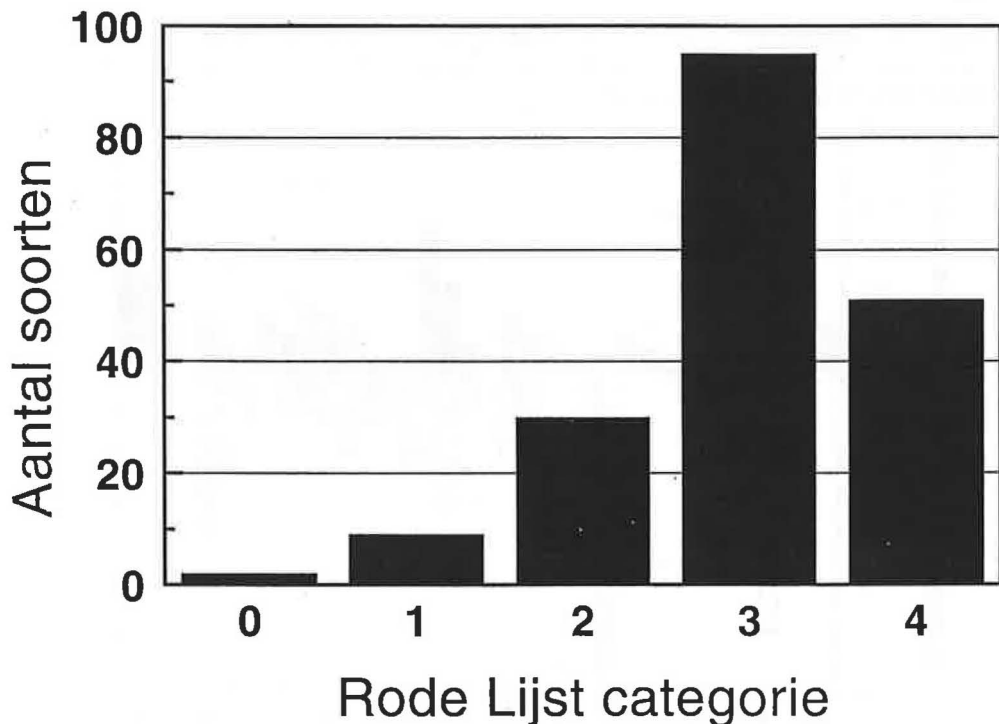
De excursieterreinen waren, zo op het oog, evenredig verspreid over het land en over de plantengeografische districten (Weeda, 1989; zie figuur 4). In tegenstelling tot 1992 (Jansen & Veerkamp, 1993) stond het afgelopen jaar niet direct in het teken van de kartering. De bezochte terreinen lagen merendeels in reeds goed geïnventariseerde uurhokken, vooral waar het de voorjaarsexcursies betrof (zie ook figuur 4). Gemiddeld trokken de excursies 9 à 10 deelnemers, die gemiddeld 95 soorten per excursie konden noteren. Dit gemiddelde ligt ruim boven dat van 1992 (66, opgemeten aan figuur 1 van Jansen & Veerkamp, 1993), dat toch ook als topjaar te boek staat. Maar liefst vier excursies leverden meer soorten op dan het gemiddelde maximum aantal soorten per excursie van de afgelopen vijf jaar (= 156 soorten). Er bleek een opvallende correlatie te bestaan tussen het aantal deelnemers en het aantal gevonden soorten per excursie, zoals te zien is in figuur 1. Na enige extrapolatie doet dit vermoeden dat alle Nederlandse macromyceten op één excursie gevonden zouden kunnen worden, als we al onze leden hier maar aan deel konden laten nemen (Huff, 1973)!

Figuur 1. Het aantal gevonden soorten paddestoelen per dagexcursie als functie van het aantal excursiegangers. De rechte lijn is de best passende lijn door de punten ("beste fit"; $y = 9,7 x$).

In totaal zijn er 1127 taxa gevonden, verspreid over 286 geslachten. Van deze taxa (ik zal verder over 'soorten' spreken, hoewel er ook variëteiten, s.l. nummers en dergelijke bij zitten) komen er 186 voor op de Rode Lijst (Arnolds, 1989), dat is 21% van het totale aantal soorten daarin, zie figuur 2. Zeven soorten waren niet eerder gemeld.

Net als in voorgaande jaren waren de meest waargenomen soorten alle houtsaprofyten, namelijk *Xylaria hypoxylon* (gezien bij 63% van alle excursies), *Trametes versicolor*, *Mycena galericulata* en *Hypholoma fasciculare* (alle 61%), *Stereum hirsutum* (59%) en *Dacrymyces stillatus* s.l. (57%). Mycorrhizavormers nemen 26% (293 soorten) van het totale aantal soorten voor hun rekening. Bij twee excursies bestond meer dan de helft van het totale aantal gevonden soorten uit mycorrhizasoorten. De meest genoteerde mycorrhizavormers waren *Laccaria laccata* s.str. en *Paxillus involutus* (beide 47%), *Russula ochroleuca* (45%) en *Lactarius quietus* en *Scleroderma citrinum* (beide 39%). Afgezien van de afwezigheid van *Amanita rubescens* (25%) is dit beeld niet wezenlijk verschillend van dat van eerdere jaren.

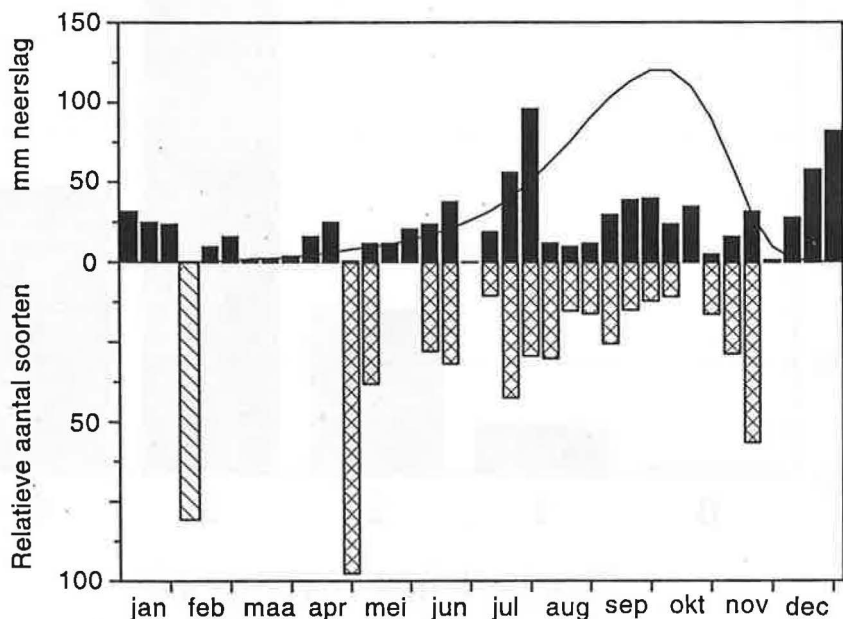
Figuur 2. Het aantal gevonden soorten per categorie van de Rode Lijst (zie Arnolds (1989) voor de interpretatie van de categorieën).

Van de grotere geslachten waren vooral *Inocybe* (47 soorten, oftewel 35% van alle Nederlandse soorten uit dit geslacht), *Russula* (52 soorten, 39%) en *Lactarius* (33 soorten, 52%) goed vertegenwoordigd. Bovendien is meer dan de helft van de Nederlandse soorten uit de geslachten *Marasmius* (13 soorten, 62%) en *Helvella* (12 soorten, 52%) tijdens de excursies genoteerd. Een aantal soorten is opvallend weinig gevonden, met name *Cortinarius sertipes* s.l. (3x), *Daedalea quercina* (2x), *Marasmius bulliardii* (0x) en *Mycena flavaalba* (3x). Uit het geslacht *Hygrophorus* werd alleen *H. cossus* 1x gevonden; de geslachten *Leptoglossum* en *Micromphale* schitterden door afwezigheid. Aan de andere kant is het voor mij persoonlijk hartverwarmend dat *Calyptella capula* bij 10 excursies is gevonden, en dat er nog 33 soorten *Cortinarius* een naam hebben gekregen.

Het weer

Gemiddeld gezien was het jaar 1993 nat en, ondanks de algemeen heersende indruk van het tegendeel, aan de warme kant met vrijwel het normale aantal uren zon (KNMI, 1994). Toch was 1993 ook qua weer een jaar van uitersten, ongeacht de indruk die het gemiddelde moge wekken. Het jaaroverzicht van het KNMI is dan ook doorspekt met records. Kort samengevat werd een zeer warme april gevolgd door zomer (10 mei tot 10

juni), twee regenbuien (gedurende de maanden juli resp. september/oktober) en een halverwege november abrupt invallende winter; zomer, herfst en winter alle drie een maand of twee eerder dan gebruikelijk.

Figuur 3. Neerslag en paddestoelen in 1993. De zwarte balken geven het aantal mm neerslag per decade, de gearceerde balken het gecorrigeerde (zie tekst) gemiddelde aantal soorten paddestoelen per dagexcursie per decade. De balk in februari is afgekap. De doorgetrokken curve geeft een indruk van het relatieve totale aantal paddestoelen per decade in de loop van het jaar ("gladgestreken", naar Moser (1962)).

De meest brandende vraag is natuurlijk of het met behulp van het gedetailleerde weeroverzicht mogelijk is om een verband te vinden tussen de aantallen per excursie gevonden soorten en het eraan voorafgaande weer. Hoewel ik er van overtuigd ben dat iedere mycoloog, amateur of professioneel, daar een goed doordachte, scherp omlijnde en onjuiste mening over heeft, is er in de literatuur verbaasd weinig over te vinden. Dit doet vermoeden dat de gezochte correlatie wel onvindbaar, of zelfs niet bestaand zal blijken te zijn, in ieder geval met een zo fragmentarische set van gegevens als de excursielijsten van één jaar. Niettemin, daar het gewillige vlees uiteindelijk bestuurd wordt door een zwakke geest, heb ik toch een poging ondernomen. In het staafdiagram van figuur 3 staan het aantal millimeters neerslag per decade (ruwweg 1/3 maand) en het gemiddelde aantal soorten per dagexcursie per decade ruggelings tegen elkaar. Het aantal soorten is hierin wel gecorrigeerd voor het gegeven dat er in de herfst nu eenmaal meer paddestoelen zijn dan in de andere jaargetijden. De doorgetrokken curve in figuur 3 geeft deze correctiefactor (waardoor de aantallen soorten zijn gedeeld). Ze is gebaseerd op

gegevens van Moser (1962) voor de aantallen paddestoelen per decade in de omgeving van Zürich. (Dat is wel een eind weg, maar de grafiek lijkt niet onredelijk. Iets dergelijks aan de hand van Nederlandse data is, voor zover mij bekend, nooit gepubliceerd.) Door deze ruwe, alleen op Agaricales gebaseerde correctie worden de voorjaarsexcursies nogal beoordeeld, en de pieken in februari en april zijn dan ook wat overtrokken. Overigens laat ik het trekken van eventuele conclusies uit figuur 3 graag aan de lezer over. Het zou interessant zijn om na te gaan of een combinatie van alle Nederlandse karteringsgegevens met gedetailleerde, lokale weersgegevens een statistisch meer verantwoorde uitspraak over de voorspelbaarheid van de fructificatie van paddestoelen mogelijk zou maken.

De excursies, van buiten naar binnen

De excursieverslagen zijn gegroepeerd naar floradistricten volgens Weeda (1989), ongeveer in navolging van het excursieoverzicht 1992. Ruwweg liggen deze floradistricten in de kustlijn volgende, elkaar omsluitende banden, in het midden van het land doorsneden door het fluviatiele district (zie ook figuur 4). Wie vanaf het strand loodrecht op de kustlijn het binnenland in reist, komt deze floradistricten in vaste volgorde tegen, bijna onafhankelijk van waar je precies vertrekt. De nummers van de excursies corresponderen met de nummers in figuur 4.

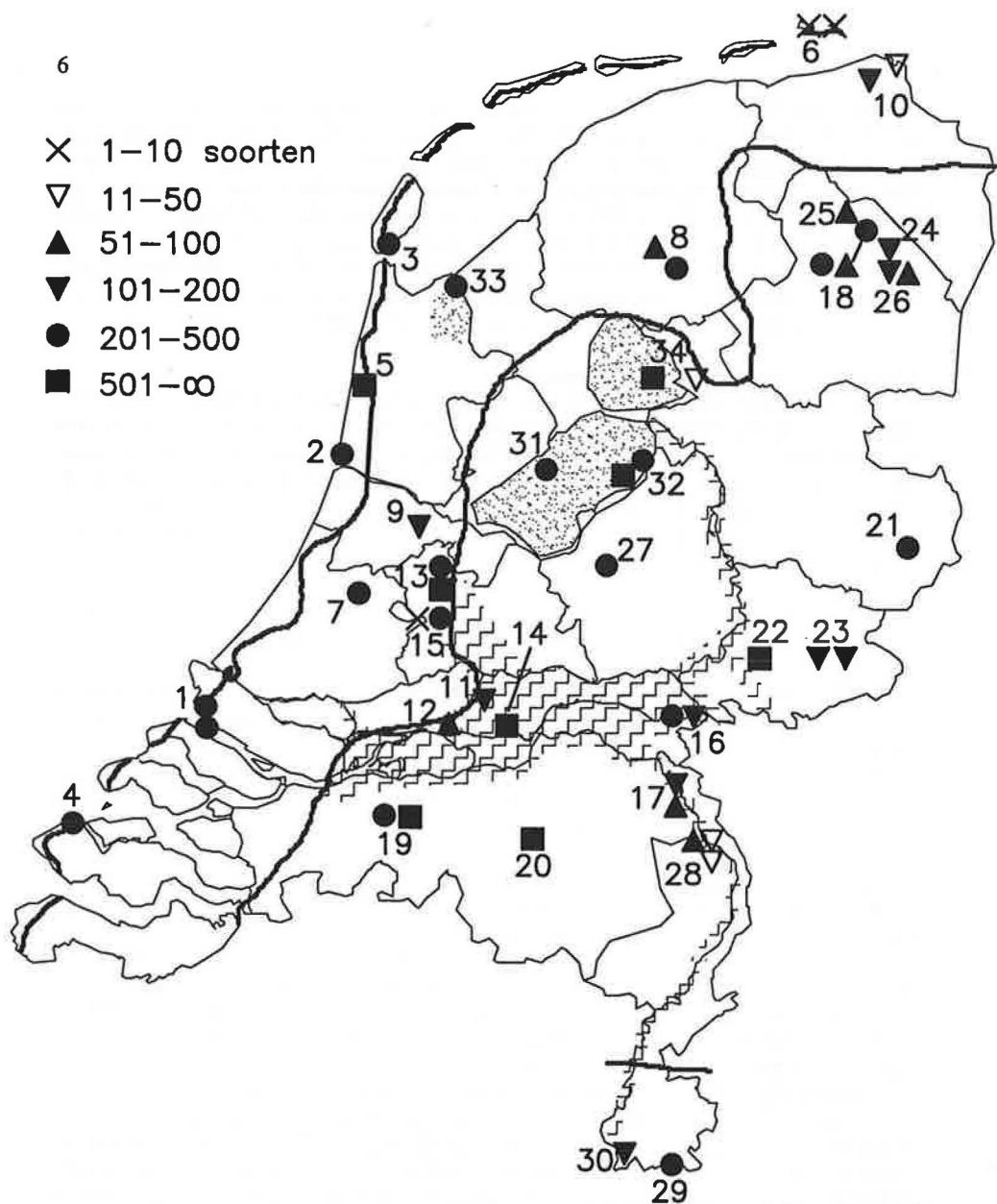
Duindistricten

De voorjaarsexcursies naar de kalkrijke duinen hadden beide, althans voor zover het de paddestoelen betrof, te lijden onder mooi weer. Voorne's duin (excursie nummer 1; 8 mei; 29 soorten) leverde naast enkele specifieke voorjaarssorten, zoals *Morchella esculenta* en *Helvella acetabulum*, vooral algemene soorten op. Iets beter verging het de bezoekers van de Duinen van Boreel bij Heemskerk (2; 5 juni; 38), een zeer fraai, niet voor publiek opengesteld terrein met dichte begroeiing, waaronder vooral de vele oude Meidoorns opvielen. Hier werden onder andere *Geastrum saccatum*, *Myriostoma coliforme* en *Psathyrella olympiana* genoteerd.

De excursie naar Texel (3; 3 juli; 27) trok slechts één deelnemer, maar die zal daar geen spijt van hebben gehad, gezien het weer, de orchideeën en paddestoelen als *Omphalina chlorocyanea* en, op Zeerus, *Marasmiellus caespitosus*.

Later in het jaar werden de Waterleidingduinen op Walcheren en de duinbossen bij Schoorl bezocht. Naast *Henningsomyces candidus*, een *Cyphella*-achtige paddestoel die zeer kleine, geïsoleerd hangende, witte buisjes op hout vormt, leverde de Zeeuwse excursie (4; 9 okt.; 92) vier aanvullingen op de Standaardlijst op, namelijk *Calycellina punctata*, *Ceratostomella cirrhosa*, *Hyaloscypha aureliella* en *H. albohyalina*.

Sluitstuk voor het paddestoelenseizoen was de excursie bij Schoorl (5; 13 nov.; 136), en het was een waardig einde. Enkele van de vondsten van die dag zijn *Omphaliaster asterospora*, *Tricholoma myomyces*, zeer veel *Mycena capillaris* op dood beukeblad, *Helvella leucomelaena*, die toch meer gebruikelijk is in het voorjaar, en *Amphinema byssoïdes*, een ietwat slordig, geel korstje waarvan is aangetoond dat het tot mycorrhizavorming in staat is (Ginns & Lefebvre, 1994).

Figuur 4. Locatie van de excursies en de karterings-status van de bezochte uurhokken (stand juli 1993). De nummers corresponderen met de excursienummers in de tekst. De vette lijnen geven schetsmatig de scheiding tussen de belangrijkste plantengeografische districten weer. De IJsselmeerpolders in ruime zin (gepunteerd) en het fluviale district (zigzag-arcering) zijn apart aangegeven.

Speciale vermelding verdient nog de excursie naar de toendertijd nog witte eilandjes Rottummeroog en Rottummerplaat (6; uitgesteld naar 7 okt.; 107). Ondanks de geconstateerde symptomen van eilandgekte bij alle deelnemers (diagnose mogelijk gesteld door de kapitein van de veerboot, die alle gevonden paddestoelen onder z'n neus kreeg), was het enthousiasme groot en ook de kartering voer er wel bij. Ook hier werden typische duinpaddestoelen gevonden, zoals *Hohenbuehelia culmicola* op Biestarwegras, *Peziza ammophila*, *Phallus hadriani* en *Inocybe vulpinella*, maar ook de uiterst zeldzame *Entoloma farinasprellum* en *E. pygmaeopapillatum*.

Hafdistrict

Hoewel er vier excursies naar dit district werden georganiseerd, betrof het in alle gevallen sterk door de mens beïnvloede terreinen; het eigenlijke Hafdistrict wordt voor paddestoelen blijkaar niet interessant geacht.

De voorjaarsexcursie naar de als "polderbossen" aangekondigde recreatiebosjes bij Alphen a/d Rijn (7; 12 juni; 38) kwam net te kort na de eerste serieuze regen sinds lange tijd om daar al voordeel van te ondervinden. De soortenlijst was dan ook wat beperkt, maar bevatte wel soorten als *Lepiota brunneoincarnata*, *Marasmiellus tricolor* en *Russula puellaris*. Bij Heerenveen werden een voormalige vuilstort en enkele lanen bezocht (8; 21 aug.; 97). Dit leverde vooral veel algemene soorten op, maar, althans in de lanen, ook veel mycorrhizavormers: 66% van het totaal! *Melanotus phillipsii* verdient aparte vermelding.

Dat ook paddestoelen enigszins voorspelbaar zijn werd bewezen door de met "Parasolzwammetjes!" aangekondigde excursie naar het Amstelpark (9; 18 sep.; 98). Ondanks enig gemor onder de (verwende?) deelnemers toen het geboden spektakel uit dreigde te blijven, werden elf Parasolzwammen (s.l.) genoteerd, waaronder *Lepiota griseovirens* en *Leucocoprinus georginae*. Met daarnaast ook nog grote aantallen van de uit dit gebied bekende *Sowerbyella radicata* en zeldzaamheden als *Inocybe scabella* (met knalgele pleurocystiden en een vage amandelgeur), *Peziza atrospora* en *P. badiofusca* kregen de mopperaars ongelijk.

De excursie naar Eemshaven, een opgespoten terrein met pioniervegetatie, Rietruigte en Wilgen-opslag, en Menkemaborg (10; 1 okt.; 57) was in feite een noodsprong omdat het eigenlijke excursiedoel, Rottum, door storm en zeeziekte onhaalbaar bleek en uitgesteld moest worden (zie boven). Vermeldenswaardige vondsten waren de typische wilgenbegeleider *Cortinarius saturninus* var. *bresadolae*, *Stropharia albonitens* en *Pholiotina exannulata*.

Fluviatiel district

In mycologenkringen geniet het fluviatiel district misschien wel het meest bekendheid vanwege haar kleibossen. Vier van de zeven excursies in dit district deden dan ook een kleibos aan, waaronder de topper van dit seizoen, Neerijnen, met 227 soorten paddestoelen. Dit is het hoogste aantal soorten ooit in de jaarlijkse excursieverslagen genoemd (zie ook Daams & Frencken, 1983, pag. 25).

In de vroege zomer werd Mariënwaard bezocht (11; 17 juli; 80), nadat eerder op die dag ook in het Lingebos, een nog vrij jong recreatiebos dat wel wat aan sommige polderbossen doet denken, was geïnventariseerd (12; 80). De toegangswegen naar het

Lingebos werden geflankeerd door *Leccinum duriusculum* en, in mindere mate, Witte abeel. (Overigens heb ik de indruk dat 1993 voor *L. duriusculum* een uitstekend jaar was.) In het bos zelf waren we net iets te vroeg voor de mycorrhizapaddestoelen. Vermeldenswaard zijn *Gloeophyllum trabeum* en *Coprinus bellulus*. Na door enige verkeerstechnische misverstanden twee excursiegangers te hebben verloren, leek Marienwaard een beetje tegen te vallen. Ten onrechte, bleek achteraf, getuige vondsten van *Coprinus hercules*, *Mycenella margaritispota* en, vooral, *Entoloma moserianum*, een forse, witte maar geel verkleurende Satijnzwam die in het veld even voor een *Hygrophorus* gehouden werd. Van deze laatste, in heel Europa uiterst zeldzame soort is Marienwaard de type-lokaliteit (Noordeloos, 1992).

In de piek van het paddestoelenseizoen vielen in hetzelfde weekeinde de excursies naar Gunterstein (13; 4 sep.; 194) en Neerijnen (14; 5 sep.; 227). Beide kleibossen zorgden voor spektakel (op Gunterstein bijvoorbeeld, ontdekte de excursieleider de eerste Truffel voor dat landgoed, *Hymenogaster luteus* var. *luteus*; Neerijnen leverde een nieuwe *Mycenella* voor ons land op, *M. lasiosperma*, die zich van *M. margaritispota* door grotere vruchtlichamen, wortelende steel en ranzig-melige geur onderscheidt (Boekhout, 1985, pag. 433)), maar ook wat ongerijmdheden. Spectaculaire Amanieten en Boleten lieten in beide gebieden verstek gaan. Voor *Russula's gold* in Neerijnen (N) ongeveer hetzelfde (slechts 4 soorten), maar beslist niet in Gunterstein (G, 24 soorten); de Melkzwammen vertoonden een analoog patroon (N: 7, G: 14 soorten). Bij de Vezelkoppen waren de rollen echter omgedraaid (N: 22, G: 11) en in nog sterkere mate was dat bij de Parasolzwammen het geval (N: 12, G: 1). Gordijnzwammen werden in beide terreinen ongeveer even veel gevonden (N: 5, G: 7). Voor het zo op het oog flagrante verschil in aantallen Parasolzwammen in beide terreinen is de verklaring waarschijnlijk te zoeken in het voorkeursbiotoop van (veel van) deze paddestoelen: iets verstoorde, rijke bodem met een wat verruigde begroeiing. Zo'n biotoop is op Gunterstein niet aanwezig (of althans tijdens de excursie niet bezocht), op Neerijnen echter wel, en daar kwam het leeuwedeel van de Parasolletjes ook vandaan. Voor mycorrhizavormers dient zich helaas niet zo'n verklaring aan. Maar ja, wie begrijpt paddestoelen wel?

Van de afzonderlijke landgoederen wil ik de volgende soorten nog noemen: *Aurantioporus fissilis*, *Entoloma speculum*, de enige *Hygrophorus* van dit seizoen, *H. cossus*, en *Russula illota* (evenals *R. laurocerasi* met amandelgeur, maar met gekleurde lamelsnede) voor Gunterstein; 5 geurende *Inocybe's* (*I. bongardii*, *corydalina*, *hirtella*, *pelargonium* en *pyridora*), de groenschubbe *Lepiota grangei*, de spierwitte *Sericeomyces sericatus* en *S. sericatellus*, *Sebacina epigaea*, een wasachtig korstje uit de Tremellaceae, en *Tephrocybe baeosperma* uit Neerijnen. Opvallend was dat de excursie naar het toch al grondig geïnventariseerde Neerijnen 55 nieuwe soorten voor dit gebied opleverde. Zeg nooit dat je een gebied kent als je er al eens een keer geweest bent!

Het Vijverbos bij Harmelen (15; 2 okt.; 97) werd na de grote piek bezocht. Hier werden o.a. *Coprinus narcoticus* en *Hygrocybe fornicata* gevonden. Tijdens deze excursie werd ook nog een houtkade bezocht, een smalle, met loofhout beplante, zandige richel in de venige polder. Van de 57 hier gevonden soorten zijn vooral *Coprinus phaeosporus*, *Agaricus variegatus* en *Entoloma myrmecophilum* het vermelden waard.

In het rivierengebied ten oosten van Nijmegen liggen de Groenlanden, een tichelgat-complex met vooral veel spontaan opgeschoten Schietwilg. Dit terrein is vijf jaar lang door de Nijmeegse paddestoelenwerkgroep geïnventariseerd, maar toch leverde de NMV-excursie (16; 28 aug.; 65) nog 12 nieuwe soorten op, waaronder *Entoloma byssisedum*, *Helvella ephippium* en de in dit type bos waarschijnlijk niet zo zeldzame *Psathyrella pannucioides*. Na drie uur ploeteren door moerassig wilgenbos, Meidoornstruweel en metershoge Brandnetels was er helaas geen fut meer voor het WNF paradepaardje in de Millingerwaard.

De Grote Vilt ten zuiden van Boxmeer (17; 26 sep.; 113) is een verlandende Maas-arm, die als een soort croissant om een perceel eiken-berkenbos op wat hoger gelegen zandgrond gekromd is. De verraderlijke bodem langs het water leverde één deelnemer een volle laars op (ondergetekende, helaas), maar de aandacht daarvoor werd gelukkig snel afgeleid door een vondst van *Lactarius aspideus*. Ook werd hier de fraai baksteen-rode *Dermocybe uliginosa*, een wilgenbegeleider, gevonden.

Pleistocene districten

Dit qua oppervlakte grootste plantengeografische district beslaat het grootste deel van Zuid- en Oost-Nederland. Hier ging dan ook het grootste aantal excursies naar toe, te beginnen met de Rode kelkzwam-excursie naar Geelbroek (18; 6 feb.). Deze excursie bracht maar liefst 41 soorten op, waaronder, inderdaad, *Sarcoscypha austriaca*, maar ook de zo mogelijk nog spectaculairder *Hypocreopsis lichenoides*. De tweede voorjaarsexcursie, naar de Leemputten bij Dorst (19; 24 apr.; 63), met een grote deelname door leden van de AMK, ondervond al wat nadelige invloed van het warme en droge voorjaarsweer. Leuke soorten in dit vanouds bekende terrein waren *Entoloma aprile* en *E. cuneatum*, *Geastrum pectinatum* en een aantal hoofdbrekende Asco's op mest van Schotse hooglanders.

Mooi getimed na de regen in juli was de excursie naar de bermen en lanen van landgoed Veldersbos (20; 7 aug.; 151). Opvallende vondsten waren *Boletus luridus*, ondanks ca. 40 jaar inventariseren nog niet van hier bekend, *Cantharellus tubaeformis*, met tot 5 cm grote hoeden, en *Hydnellum conrescens*. De excursie naar Lonneker (21; 14 aug.; 99) ontlokte de excursieleider geen commentaar, ondanks vondsten van 53 mycorrhizavormers waaronder een hele serie *Russula*'s (o.a. *R. laurocerasi*), en daarnaast nog *Entoloma rhodocylix* en *Hydnum repandum*. De excursie naar landgoed de Reuze en het Heekerbroek (22; 25 sep.; 121) leverde de deelnemers vooral een nat pak op, maar ook *Cortinarius triumphans*. Hoe ongelijk het in de wereld verdeeld kan zijn werd aangetoond door de Koolmansdijk bij Lievelede (23; 10 okt.; 84). De soortenlijst ontlokte onze karteringsconducteur het wat melancholieke bijschrift "geen bijzondere soorten". En daar ben ik het eigenlijk wel mee eens.

Bijzonder succesvol verliepen de vier excursies in Noord-Drenthe (incl. de al genoemde Rode kelkzwam-excursie). De tocht naar het Boekweitveen bij Gieten (24; 29 aug.; 172), een gevarieerd terrein met veel gradiënten zoals nat/droog, kalkarm/kalkrijk enz., leidde tot wanhoop en overwerktheid bij de deelnemers. 42% van het aantal soorten (dat overigens enkele dagen later op privé initiatief tot ruim boven de 200 werd getild) bestond uit mycorrhizavormers (maar zie Huff (1973)!), 25 soorten staan op de Rode Lijst. Naast de in ons land uitgestorven gewaande *Sistotrema confluens* (zie Veerkamp & Sullock Enzlin, 1994), werden onder meer *Cortinarius bolaris* en *C. valgis*, *Clitocybe*

strigosa, *Phellodon confluens*, *Hydnellum conrescens* en *Otidea onotica* genoteerd. Het toch ook vrij gevarieerde Drentse Aa gebied bij Assen (25; 2 okt.; 95) leverde vergeleken met zoveel geweld niet veel bijzondere soorten op, met *Amanita porphyria* als meest vermeldenswaardige. Hier was de overvloedige regenval mogelijk niet vreemd aan. De latere excursie naar het Drouwense Zand (26; 24 okt.; 150), hoewel al na de eerste vorstperiode, leverde daarentegen weer de nodige uitschieters op, waaronder 13 Rode Lijst-soorten (o.a. *Boletinus cavipes*, *Cortinarius fusisporus* en *Russula paludosa*) en een nieuw Stekelzwammetje voor ons land, *Mucronella flava*. Deze laatste soort vormt kleine, geïsoleerd of in groepjes hangende, gele stekeltjes op sterk verrot dennenhout (Jülich, 1984).

Merkwaardig genoeg leek ook door de volgende twee excursies te worden aangetoond dat de net genoemde vorst nog niet echt grip op de mycoflora had weten te krijgen. Op landgoed Schovenhorst (27; 31 okt.; 115) was nog van alles te vinden, vooral aan houtbewoners (maar daar was de samenstelling van het deelnemersveld misschien niet geheel vreemd aan), waaronder de fraai rode *Hymenochaete mougeotii*, *Oligoporus rennyi* en de "Dakloze huiszwam" (© Bernhard de Vries) *Serpula himantoides*. Het bos rond de verlandende Maas-arm op landgoed Geysteren (28; 6 nov.; 138) leverde zelfs nog een aanzienlijke hoeveelheid mycorrhizavormers op, waaronder één zeer grote Cantharel op een bemost steilkantje en *Boletinus cavipes* in een Larixakker. Ook werd hier een broertje van de Schorsbreker voor het eerst in Nederland aangetroffen, namelijk *Vuilleminia coryli*, die zich van de algemene *V. comedens* onderscheidt door het bezit van opvallende, cilindrische cystiden (Boidin et al., 1989).

Zuidlimburgs district

Hoewel voor de meesten van ons een relatief lange reis, is deelname aan een excursie in het Nederlandse stukje mergelland slechts zelden een onderneming waar je spijt van krijgt. De excursie naar het Vijlenerbos (29; 19 sep.; 164), gemengd bos op uitgeloopte, lemige bodem met nog hier en daar wat kalkrijke mergel aan de oppervlakte, leverde naast een tiental *Cortinarius*-soorten ook nog een tweede vondst van *Phaeocollybia radicata* voor ons land op (het scheelde trouwens maar net tien meter of het was een Belgische vondst geweest), alsmede *Hydnum repandum* en *Craterellus cornucopioides*. Tot verdriet van de excursieleider bleken de laatste twee soorten verdwenen te zijn nadat de mycologen gepasseerd waren...

Door de vroeg invallende nachtvorsten en schrale oostenwind waren de verwachtingen betreffende de Pietersberg (30; 30 okt.; 120) laag gespannen. Niettemin, goed weer en een prachtig landschap (als je de ENCI mentaal wegretoucheerde) zorgden voor goed gehumeurde excursiegangers. Het terrein, deels grasland, deels relatief jong gemengd loofbos, bleek bovendien verre van verstoken van paddestoelen. Op de grasrandjes werden *Geoglossum glutinosum* en *G. nigrum* gevonden, in de bossen zowel *Cortinarius cedriolens* als *C. parvannulatus* (die zich wat mij betreft voornamelijk van elkaar onderscheiden in de schrijfwijze van hun naam, maar dit terzijde) en een via blauw zwart verkleurende *Lyophyllum*, die voorlopig als *L. paelochroum* Clç in het herbarium is gestopt.

IJsselmeerpolders

Van de vier excursies die in 1993 naar de IJsselmeerpolders (s.l.) georganiseerd werden, vonden er drie vroeg in het seizoen plaats. De eerste daarvan, naar de (het?) Hollandse Hout bij Lelystad (31; 24 apr.; 62), had, evenals de gelijktijdige excursie naar Dorst, al wat last van de droogte. Het werd een rustige excursie, waarbij vooral *Coprinus ellisii* en, in een merkwaardig stukje monocultuur van Zoete kers, de fraaie *Entoloma plebejum* opvielen. Hoewel het totale aantal soorten bij de latere excursie naar het Bremerbergbos/Spijkbos (32; 19 juni; 69) niet veel hoger lag, werden hier wel meer interessante soorten gevonden. Zo leverde het Bremerbergbos, één van de weinige polderbossen waar de Brandnetels het niet zo goed doen, onder andere de waarschijnlijk tweede Nederlandse vondst van *Myxarium grilletii* op (zie Van de Put (1993) voor de eerste vondst), en *Thanatephorus cucumeris*, een slordig, vuilgrijs laagje grof vilt op de basis van een levende Brandnetel-stengel (die staan er dus wel). Uit het Spijkbos zijn vooral *Mutinus caninus* en *M. ravenelii* en *Tuber maculatum*, onder Populier, het vermelden waard.

Het Robbenoordbos (33; 31 juli; 118) bleek dit jaar uiterst moeilijk begaanbaar. Met een gemiddelde snelheid van 0,15 km/uur trokken de deelnemers langs scharen paddestoelen, uitbundig toegewuifd door de brede ring van *Agaricus impudicus*. Naast 16 *Mycena*-soorten, waaronder de enige vondsten van *M. amicta* en *M. flavescens* van de excursies dit jaar, werd hier ook *Otidea alutacea* verzameld.

De laatste hier te bespreken excursie bezocht het Voorsterbos, één van de al wat oudere bossen in de Noordoostpolder (34; 11 sep.; 88). Vermeldenswaard waren hier vooral *Hohenbuehelia myxotricha* en de mogelijk tweede vondst van *Cortinarius holophaeus* voor ons land. Later op de dag werd nog de keileembult van Vollenhove op het "vasteland" bezocht (Pleistocene!). Dit leverde nog eens 79 soorten op, waaronder *Asterophora lycoperdoides* en *Cortinarius striaepilus*.

Met dank aan Peter Frigge, IKC/NBLF, voor het uitdraaien van de excursielijsten, aan John Slippens, KUN, voor hulp bij het digitaliseren van figuur 4, aan Bernhard de Vries voor het nodige voorwerk en aan alle excursieleiders die hun soortenlijsten met een verslagje hebben verrijkt.

LITERATUUR

- Arnolds, E., 1989. A preliminary red data list of macrofungi in the Netherlands. *Persoonia* 14: 77-125.
- Boekhout, T., 1985. Notulae ad floram agaricinam neerlandicam - IX; *Mycenella*. *Persoonia* 12: 427-440.
- Boidin, J., P. Lanquetin & G. Gilles, 1989. Une nouvelle espèce de *Vuilleminia*: *V. coryli* (Basidiomycotina). *Bull. trimest. Soc. mycol. Fr.* 105: 163-168.
- Daams, J. & J. Frencken, 1983. Onze excursies in 1982. *Coolia* 26: 21-28.
- Ginns, J. & M.N.L. Lefebvre, 1994. Lignicolous corticioid fungi of North America. *Myc. Mem.* 10: 19.
- Huff, D., 1973. How to lie with statistics. Penguin books.
- Jansen, E. & M.T. Veerkamp, 1993. Eerst wit dan grijs dan zwart. *Coolia* 36: 79-87.
- Jülich, W., 1984. Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze. In Gams, Kleine Kryptogamenflora, Band IIB/1.

- KNMI, 1994. Jaaroverzicht van het weer in Nederland, 1993.
- Moser, M., 1962. Die Rolle des Wassers im Leben der höheren Pilze. Schweiz. Z. Pilzk. 40: 134-139, fig. 9.
- Noordeloos, M.E., 1992. *Entoloma* s.l.. Fungi Europaei Vol. 5.
- Put, K. van de, 1993. *Exidiopsis effusa*, *Myxarium grilletii* en *Myxarium subhyalinum*, drie interessante vertegenwoordigers van de Tremellaceae. Coolia 36: 109-111.
- Veerkamp, M.T. & R. Sullock Enzlin, 1994. *Sistotrema confluens*, teruggevonden of nooit weggeweest. Coolia 37: 81-85.
- Weeda, E.J., 1989. Een gewijzigde indeling van Nederland in floradistricten. Gorteria 15: 119-126.

Coolia 38: 12 - 16. 1995.

ONDER WILGEN

A.F.M. Reijnders, Schuilenburgerplein 1 - B72, 3816 TD Amersfoort

Two species, originally described from alpine habitats, viz. *Hebeloma marginatum* (J. Favre) Bruchet and *Cortinarius subtorvus* Lamoure, were found in osier-beds along the river Waal. The specimens described as *Hebeloma marginatum* differ from the typical variant in the slender habit, the applanate pileus and the strong smell of turnips. *Cortinarius subtorvus* was already known from the Netherlands, growing with *Salix repens* in dune slacks.

Zij die langs het water onder wilgen paddestoelen zoeken zullen daar vaak *Hebeloma*'s aantreffen, o.a. *Hebeloma mesophaeum* (Pers.: Fr.) Quél. Er komen echter exemplaren voor, die wel wat op *Hebeloma mesophaeum* gelijken, maar macroscopisch duidelijk van deze soort afwijken. Ze zijn vaak wat kleiner, hebben minder of geen velumresten op het perifere deel van het hoedoppervlak, zijn wat lichter gekleurd en het contrast tussen de kleuren van het centrum van de hoed en die van de periferie is geringer.

Aangezien er duidelijke velumresten zichtbaar zijn langs de steel kunnen we de erop gelijkende soorten der *Denudata* uitsluiten (*Hebeloma pusillum* J. Lange en *H. vaccinum* Romagn. kunnen we ook onder deze wilgen vinden). Er blijven dan nog genoeg soorten over, want rondom *H. mesophaeum* zijn heel wat vormen beschreven.

Na een uitvoerige analyse van alle toegankelijke kenmerken kwamen we tot de conclusie dat deze in de uiterwaarden van Neerijnen veel voorkomende vorm wel niet helemaal thuis te brengen is onder de beschreven soorten, maar dat hij toch ook weer niet overtuigend genoeg afwijkt van bijv. *H. marginatum* (J. Favre) Bruchet om hem als een nieuwe soort te onderscheiden. We vermoeden dat deze vorm vrij veel voorkomt onder wilgen aan waterkanten.

Beschrijving afwijkende vorm van *Hebeloma marginatum* (zie figuur 1):

Hoed: diameter 2,5 cm, zeer spoedig vlak uitgebreid, soms met golvende rand; oppervlak vochtig, weinig kleverig, min of meer glanzend of mat in droge toestand, met naar de periferie witte vezeltjes (loupe), maar geen vlokken; centrum oranjebruin tot licht